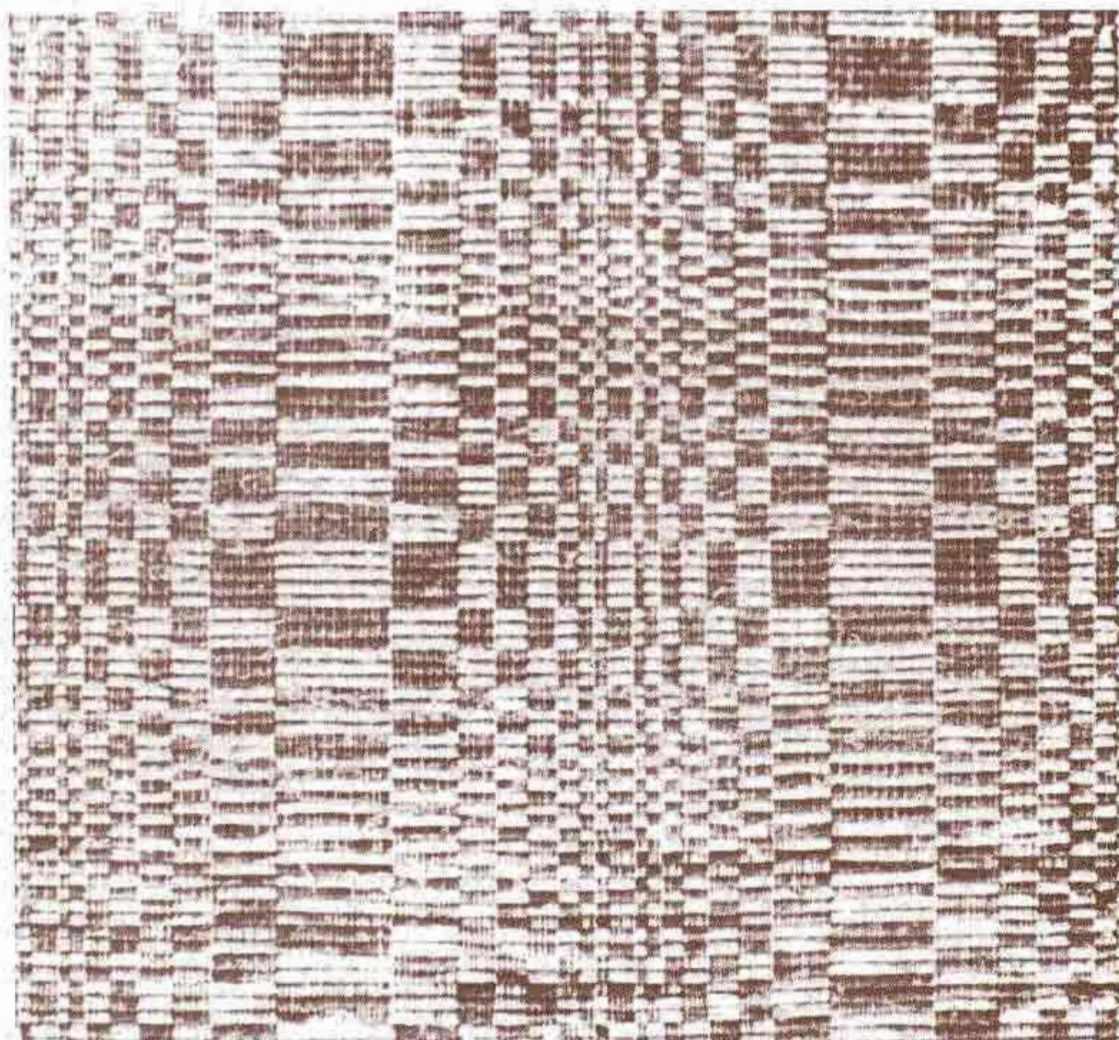

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Z OBSAHU: D. RATICA: Hodnoty v kontexte zmien každodennej kultúry.
J. ZAJONC: Domácka výroba tkanín v juhozápadnom Zemplíne (1900–1990).
P. SLAVKOVSKÝ: Agrárna kultúra a životné prostredie.
M. LEŠČÁK: Ethische Prinzipien des Familienlebens in slowakischen Märchen.
B. KERBELITE: Pravda o človeku v ľudových rozprávkach.

Na obálke:

1. strana: Detail handričkového pokrovca so vzorom „kapustovo hlavy“. Veľaty, okr. Trebišov, okolo r.1980
4. strana: Detail vzoru „ružičky“ na chlebovke tkanej netradičnou väzbou z bavlny a chemlonu. Veľké Ozorovce, okr. Trebišov, 1986-87.
- Foto Juraj Zajonc. K článku Domácka výroba tkanín v juhozápadnom Zemplíne (1900-1990).

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský národopis* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský národopis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

HLAVNÝ REDAKTOR
Milan Leščák

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Ľubica Droppová, Božena Filová, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančár, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

- R a t í c a, Dušan: Hodnoty v kontexte zmien každodennej kultúry..... 387**
Z a j o n c, Juraj: Domácka výroba tkanín v juhozápadnom Zemplíne (1900–1990)..... 397
S l a v k o v s k ý, Peter: Agrárna kultúra a životné prostredie..... 423
L e š č á k, Milan: Ethische Prinzipien des Familienlebens in slowakischen Märchen..... 448

DISKUSIA

- Rozhovor s Dr.Soňou Švecovou (Milan L e š č á k)..... 453**
K e r b e l i t e, Bronislava: Pravda o človeku v ľudových rozprávkach..... 460
B e n ž a, Mojmir: Projekt Slovanského etnologickeho atlasu..... 466

MATERIÁLY

- S t o l i č n á, Rastislava: Ľudia a prírodné prostredie v meniacej sa socioökonomickej situácii..... 470**
B i t u š i k o v á, Alexandra: Betlehemy v rímskokatolíckych kostoloch v okolí Banskej Bystrice..... 477

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ

- Šesťdesiatnik Ján Kantár (Mojmír B e n ž a)..... 492**
K životnému jubileu PhDr.Michala Hirjaka CSc. (Viera G a š p a r í k o v á)..... 493
Gratulácia Milade Kubovej..... 495
XI.Medzinárodný zjazd slavistov v Bratislave sa skončil (Viera G a š p a r í k o v á)..... 495
Medzinárodná konferencia o ľudovej výrobe a remeslách (Katarína P o d o b o v á)..... 498
Prvé stretnutie Projektu historických a etnologických štúdií Karpatského Euroregiónu (Juraj P o d o b a)..... 501

- Gelem, gelem, lungone dromeja (Zuzana P r o f a n t o v á)..... 502**

RECENZIE-ANOTÁCIE

- Peoples and Cultures (Olga D a n g l o v á)..... 504**
Seljačke obiteljske zadruge (Marta B o t í k o v á)..... 506
Kultové a sociálne aspekty pohrebného ritu od najstarších čias po súčasnosť (Zora V a n o v i č o v á)..... 507
Jean-Noël Kapferer: Fáma – nejstarší médium sveta (Hana H l ô š k o v á)..... 508
Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska 1993 (Zora V a n o v i č o v á)..... 510
O. Holzapfel: Das deutsche Gespenst (Eva K r e k o v i č o v á)..... 511
Ecology and Folklore (Eva K r e k o v i č o v á)..... 512
Ty Ranšpurské zvony zvoňá... (Eva K r e k o v i č o v á)..... 513
Anotácie..... 514

OBSAH 41.ROČNÍKA

CONTENTS

STUDIES

- R a t í c a, Dušan: Values within the Frames of Everyday Culture..... 387**
Z a j o n c, Juraj: Home-made Cloths in the Region of South-West Zemplin (1900-1990)..... 397
S l a v k o v s k ý, Peter: Agrarian Culture and Environment..... 423
L e š č á k, Milan: Ethische Prinzipien des Familienlebens in slowakischen Märchen (in German)..... 448

DISCUSSION

- Interview with Dr.Soňa Švecová (Milan L e š č á k)..... 453**
K e r b e l i t e, Bronislava: The Truth about Man in Folk-Tale..... 460

B e n ž a, Mojmir: The Project of Slavic Ethno-
logical Atlas 466

MATERIALS

S t o l i č n á, Rastislava: People and Natural En-
vironment in the Changing Social and Eco-
nomic Situation 470

B i t u š i k o v á, Alexandra: Chrèches in Roman
Catholic Churches in the Surroundings of Ban-
ská Bystrica 477

HORIZONS

Ján Kantár is Sixty (Mojmir B e n ž a) 492
The Anniversary of PhDr. Michal Hirjak, CSc.
(Viera G a š p a r i k o v á) 493

XIth International Congress of Slavicists ended
in Bratislava (Viera G a š p a r i k o v á) 495

International Conference on Folk Production and
Crafts (Katarína P o d o b o v á) 498

The First International Meeting „Project of His-
torical and Ethnological Studies of Carpathian
Euroregion” (Juraj P o d o b a) 501

Gelem, gelem, lungone dromeja (Zuzana P r o -
f a n t o v á) 502

BOOK REVIEWS – ANNOTATIONS

CONTENTS OF 41 VOLUME

INHALT

STUDIEN

R a t i c a, Dušan: Werte im Kontext der Ände-
rungen der Alltagskultur 387

Z a j o ň c, Juraj: Häusliche Produktion der Tex-
tilien in süd-westlichen Zemplin (1900-1990) 397

S l a v k o v s k ý, Peter: Agrarkultur und die
Umwelt 423

L e š č á k, Milan: Ethische Prinzipien des Fami-
lienlebens in slowakischen Märchen 448

DISKUSSION

Gespräch mit Dr.Soňa Švecová (Milan L e š -
č á k) 453

K e r b e l i t e, Bronislava: Die Wahrheit über
den Menschen in den Volksmärchen 460

B e n ž a, Mojmir: Projekt des Slawischen ethno-
logischen Atlases 466

MATERIALIEN

S t o l i č n á, Rastislava: Menschen und Natur-
umwelt in der ändernden sozial-ökonomischen
Situation 470

B i t u š i k o v á, Alexandra: Weihnachtskrippen
in römisch-katholischen Kirchen in der Umge-
bung von Banská Bystrica 477

RUNDSCHAU

Ján Kantár sechzigjährig (Mojmir B e n ž a) 492
Zum Lebensjubiläum PhDr. Michal Hirjak, CSc.
(Viera G a š p a r i k o v á) 493

XI. Internationaler slawistischer Kongreß endete
in Bratislava (Viera G a š p a r i k o v á) 495

Internationale Konferenz über die volkstümliche
Produktion und Gewerbe (Katarína P o d o -
b o v á) 498

Das erste internationale Zusammentreffen „Pro-
jekt der historischen und ethnologischen Stu-
dien des Karpaten- Euroregions” (Juraj P o -
d o b a) 501

Gelem, gelem, lungone dromeja (Zuzana P r o -
f a n t o v á) 502

BÜCHERBESPRECHUNGEN – ANNOTATIONEN

INHALT DES 41. JAHRGANGES

HODNOTY V KONTEXTE ZMIEN KAŽDODENNEJ KULTÚRY

DUŠAN RATICA

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Napriek tomu, že v našej vednej disciplíne sú otázky spojené s hodnotovými aspektami kultúrnych javov implicitne obsiahnuté vo viacerých tematických okruhoch sociálnej, duchovnej i (ako faktor selekcie a preferencie) materiálnej kultúry, ich doterajšie výskumy a analýzy nevyčerpávajú celú šírku problematiky a jej potenciálne interpretačné roviny.¹

Cieľom nášho príspevku je prezentácia východísk a zároveň prvých parciálnych výsledkov skúmania problematiky hodnôt každodennej kultúry na pozadí vplyvu makrosociálnych zmien na mikrosociálnu úroveň z etnologického aspektu.² V prvej časti príspevku sa sústreďujeme na koncepčno-teoretické otázky spojené s riešením uvedenej problematiky, v druhej časti sa potom pokúsime vyhodnotiť a zovšeobecniť niektoré tendencie, ktoré vyplynuli z jej empirických výskumov v daných sociálnych a kultúrnych súvislostiach.

*

Obsah pojmu hodnota, k vymedzeniu ktorého v humanitných vedách prispeli v rovnakej miere predovšetkým predstavitelia kultúrnej a sociálnej antropológie, psychológie a sociológie, sa chápe ako selektívna orientácia na skúsenosť, zahrňujúcu hlboký záväzok alebo neuznávanie, ktoré ovplyvňujú usporiadanie „volieb“ medzi možnými alternatívami činnosti (Kluckhohn, C. 1961; 18), alebo ako „konceptia žiadúceho“, determinujúca výber medzi spôsobmi správania, voľbou prostriedkov a cieľmi správania (Nakonečný, M. 1970; 224). V iných definíciách sa hodnoty chápu ako ciele, ku ktorým človek smeruje vo svojom sociálnom správaní, a ktoré spôsobujú uniformitu správania vo vnútri komunity (Pentikäinen, J. 1976; 18), alebo ako predstavy dotýkajúce sa toho, čo je v konkrétnej skupine správne a želateľné (Pi-Sunyer, O. – Salzmann, Z. 1978; 434). V najvšeobecnejšom ponímaní označuje v spoločenských vedách pojem hodnota akýkoľvek objekt, ktorý je predmetom určitej potreby, postoja alebo želania (Becker, H. 1964; 745).

Na tomto mieste bude užitočné upozorniť na niektoré súvislosti, ako aj delimitačné okolnosti, ktoré viažu pojem hodnota k príbuzným či kauzálne zviazaným pojmom. Aj napriek skutočnosti, že niektoré hodnoty veľmi zovšeobecnene korešpondujú s uspokojovaním základných ľudských potrieb, nie je možné oba pojmy interpretovať v priamej príčinnej väzbe, nakoľko väčšina hodnôt sa na individuálnej úrovni konštituuje na základe sociálneho odmeňovania a trestania v rámci enkulturačného procesu, pričom individuálna

a sociálna rovina želanosti nie sú často totožné (Nakonečný, M. 1970; 226). Na rozdiel od niektorých elementárnych potrieb (napr. potrava a voda), ktoré predstavujú biologickú danosť, sa otázka hodnoty objavuje iba vtedy, keď je možnosť výberu v zhode s reálne alebo hypoteticky existujúcimi pravidlami (napr. tabuizácia, či naopak, arbitrárne hodnotenie istých druhov potravy ako „lepších“). Podstata hodnoty teda spočíva vo vzťahovosti (Kluckhohn, C. 1961; 20). Či už sa hodnota vzťahuje k objektom alebo sociálnym situáciám, predstavuje predovšetkým relatívne vyjadrenie ich kvality, želanosti v danom sociokultúrnom kontexte. Túto skutočnosť odráža i dôležitý metodologický princíp relevancie hodnôt, ktorý pre súčasnú sociológiu znamená skúmanie a chápanie ľudských, sociálnych a kultúrnych fenoménov v termínoch zmysel (Sinn) alebo hodnota (Wert), pripísaných ľuďmi, ktorých sa daná situácia, udalosť, správanie alebo idea dotýka (Joubert, D. 1993; 12–13).

V súvislosti s ďalšími sociokultúrnymi regulatívami, ktoré zahrňujú širokú škálu príkazov, zákazov, trestov, uznaní a odmien, vytvárajúcich v každej kultúre priestor prípustného a spoločensky žiadúceho správania (Soukup, V. 1993; 83–84), vystupuje hodnota najčastejšie v triáde so sociálnou normou a kultúrnym vzorom. Hoci uvedené pojmy denotujú systémovo prepojený celok totožného sociokultúrneho mechanizmu, nie sú z hľadiska svojho obsahu a šírky záberu identické.

Zatiaľ čo norma ako pravidlo zdieľané sociálnou skupinou, ku ktorému sa konformita vynucuje pozitívnymi a negatívnymi sankciami (Kolb, W.L. 1964; 472–473), pôsobí viac ako konštantný princíp sociálnej organizácie „zhora“, pripúšťa hodnota relatívnu individuálnu variabilitu, podmienenú možnosťou výberu a „osobnou“ hierarchizáciou objektov želaní a záujmov. Paralelu k binárnemu vzťahu norma-hodnota vytvára, podľa nášho názoru, vzťah etika (ako súhrn pravidiel) – morálka (ako realizácia, aplikácia týchto pravidiel v každodennom živote). I keď veľká časť noriem konštituuje adekvátne hodnoty, nie všetko, čo platí ako norma, je v aktuálnom kontexte z individuálneho (príp. skupinového) hľadiska hodnotou. Stabilita konkrétneho sociálneho systému je vždy podmienená pevným systémom noriem, úchylky od ktorého societa vníma a interpretuje ako výnimky z pravidiel. Parciálne (v rámci čiastkových skupín, subkultúry ap.) môže dôjsť k etablovaniu kontrahodnoty, no jej aprobácia a rozšírenie nad daný sociálny rámec by znamenalo funkčnú deštrukciu sociokultúrneho systému.

Tak hodnota, ako aj norma, predstavujú integrálnu súčasť pojmu kultúrny vzor, ktorý je vo svojom širšom význame chápaný ako jeden zo základných systémotvorných (konfiguračných) princípov každej ľudskej kultúry, zatiaľ čo v užšom význame býva stotožňovaný so vzorom, modelom správania, adekvátnym pre určitú sociálnu rolu (Matejů, M. 1993; 79–82). Vzory správania zohrávajú dôležitú úlohu v socializačnom (enkulturačnom) procese, pri ktorom sprostredkujú na základe imitačných a identifikačných mechanizmov medzigeneračnú transmisiu hodnôt a noriem, čím pomáhajú udržať diachrónnu kontinuitu kultúry.

Z hľadiska sledovaného kontextu upozorňuje na vzájomné pôsobenie medzi kultúrou a indivíduom aj skutočnosť, že idey, hodnoty a postoje zdieľané skupinou tvoria kultúru ako významový systém, zatiaľ čo v idiosynkratickej forme sú súčasťou systému osobnosti. Vzťahy oboch systémov sa pritom môžu temporálne pohybovať od pozitívneho ovplyvňovania, cez konflikt, až k neutrálnej účinnosti. V každom prípade však existujúca dynamika medzi kultúrnymi významami a súkromnou, parciálnou skúsenosťou vytvára jeden z potenciálov zmien (D'Andrade, R.G. 1984; 113–114).

Pri riešení vytýčeného problému, ktorým je skúmanie vplyvu a prejavov globálnych spoločenských zmien na správanie a hodnotové orientácie jednotlivcov a sociálnych sku-

pín v rámci každodennej kultúry, je dôležité vymedzenie oboch komponentov tohto procesu.

Pre deskripciu a interpretáciu rozličných úrovní, dimenzií a kvalít sociálnych fenoménov sa v spoločenských vedách etablovala párová dvojica pojmov – makrosociálny a mikrosociálny prístup (makro- a mikroanalýza, makro- a mikroproces ap.). Sociológovia doposiaľ najviac aplikovali prívlastok mikro na činnosť a limitované situácie, v ktorých sú zahrnutí partikulárni účastníci, zatiaľ čo prívlastok makro sa vzťahoval ku kolektívnej alebo masovej činnosti, k širšiemu prostrediu, sociálnej štruktúre či názorovým systémom (filozofie, vedy, ideológie, náboženstva a pod.). Pôvodne protikladné ponímanie oboch foriem sociálnych fenoménov, ako aj analogicky diferencovaných interpretačných prístupov sa v súčasnosti mení na ich chápanie ako komplementárnych a vzájomne prepojených úrovní (Joubert, D. 1993; 9, 11).

Uvedená skutočnosť však ešte nevyučuje možnosť, aby sa v určitých časových súvislostiach nestala jedna z oboch úrovní pre druhú určujúcou, dominantnou. Najvýraznejšie sa to prejavuje pri pôsobení intenzívnych historických zmien (premeny štátnych, sociálnych, politických a ekonomických doktrín a s nimi spojené globálne právne a spoločenské zmeny) na podmienky každodenného života – na priestor pre uskutočňovanie individuálnych a skupinových kultúrnych, sociálnych a ekonomických zámerov a cieľov z hľadiska ich systémovej kontinuity a diskontinuity. Na druhej strane sa aj na výrazných makrosociálnych zmenách podieľajú vo väčšej alebo menšej miere mikrosociálne potenciály – konkrétni účastníci s konkrétnymi životnými dráhami, zázemím, hodnotovými hierarchiami, motiváciami a pod.

V súvislosti s našimi výskumnými zámermi používame prívlastok makro pre globálne spoločenské (štátom iniciované, inštitucionalizované, no i širšie civilizačne-vývojové) procesy, zatiaľ čo prívlastok mikro spájame predovšetkým so situáciou a reakciami lokálneho (dedinského i mestského) spoločenstva, jeho skupín a jednotlivcov, ako reprezentantov špecifického kultúrneho systému, založeného na bezprostredných sociálnych reláciách.

Skúmanie vplyvu makrosociálnych procesov na sociokultúrne zmeny na mikroúrovni sa nezaobíde bez akceptovania dôležitej kategórie času. Pre antropológiu je relevantné rozlišovanie medzi zmenami krátkeho dosahu (realizovanými napr. v priebehu jednej generácie alebo niekoľkých dekád) a zmenami dlhého dosahu (prebiehajúcimi počas niekoľkých storočí a pod.), pričom však kategória času vystupuje relatívne k druhu konkrétnych zmien a dominantnou zostáva požiadavka ich štúdia v daných časových rámcoch (Pi-Sunyer, O. – Salzman, Z., 1978; 430–431).

Z hľadiska nami sledovaných problémov považujeme čas za významnú dimenziu v dvoch základných rovinách: jednak v zmysle rýchlosti nástupu konkrétnych zmien a jednak z aspektu ich celkového trvania a pôsobenia v určitom systéme. Zatiaľ čo sa prvý aspekt môže pri predchádzajúcej existencii pomerne stabilných sociokultúrnych väzieb prejavovať vo forme nedôvery a vedomého odmietania rapídne prenikajúcich nových prvkov, môže druhá alternatíva (pri dostatočnej dĺžke trvania) spôsobiť postupné a často i nevedomované zmeny kultúrnych (hodnotových) štruktúr – v oboch prípadoch i bez ohľadu na samotný obsah prebiehajúcich zmien.

Pre pochopenie niektorých mechanizmov hodnotových zmien v súvislosti s ich väzbou na špecifický sociálny substrát (v našom prípade na sociálne zoskupenia typu *Gemeinschaft*) dôležitú úlohu zohráva i koncept referenčnej skupiny. Jeho podstatou je orientácia na pravidlá a hodnoty, ktorými sa správanie riadi, ku ktorým sa vzťahuje a v termínoch ktorých má pre individuum význam. Jednotlivec uvedené hodnoty môže nachádzať vo vlastnej členskej skupine, no i v inej (reálnej či imaginárnej) skupine. Pojem referenčná

skupina je pre etnológov užitočný najmä pri skúmaní malých a kultúrne ohraničených skupín (tu zväčša ide o identitu referenčnej a členskej skupiny), ako aj pri analýzach medzikultúrnych kontaktov a vzorov kultúrnych zmien, pri ktorých dochádza k diverzifikácii oboch úrovní skupinovej identifikácie, spôsobenej možnosťou výberu z viacerých alternatív kultúrnych a hodnotových modelov (Hughes, Ch.C. 1969; 8—9). Uvedené interpretačné východisko nám môže pomôcť objasniť špecifickú triedu príčin a mechanizmov narušania relatívnej hodnotovej homogenity pri pôsobení celospoločenských zmien, ktoré vzhľadom na „vnútorný“ stav komunity vystupujú ako „vonkajšie“ faktory.

*

Aj pri akceptovaní relatívnosti rozčlenenia kultúry na oblasť materiálnych, sociálnych, duchovných a umeleckých prejavov, ktoré má v našom vednom odbore dlhšiu tradíciu, môžeme podľa nášho názoru pri určení základných skupín hodnôt vychádzať z ich prevažnej spätosti s cieľovými orientáciami zameranými na: 1. sféru zabezpečovania materiálnych predpokladov existencie (preferencie v oblasti výrobných a ekonomických aktivít); 2. sociálny systém (etické normy, vzory správania, etiketné zásady, sociálne statusy a roly, spoločenská prestíž a i.); 3. udržiavanie duchovnej kontinuity spoločenstva (názorový systém – náboženstvo, predstavy o svete; obrady, zvyky, obyčaje); 4. estetické dimenzie reality (súdy o prítomnosti a intenzite krásna v umeleckých prejavoch, folklóre, prírode a pod.). Výskumy realizované v rámci grantového projektu Kontinuita a konflikt hodnôt každodennej kultúry sa sústreďovali na problematiku zmien hodnotových hierarchií (orientácií) najmä vo vzťahu k prvým dvom z uvedených okruhov; v ďalšej časti príspevku budeme o.i. vychádzať aj z týchto výsledkov, súbežne i parciálne publikovaných v rokoch 1991 a 1992.³

Staršie i súčasné terénne výskumy jednoznačne potvrdzujú skutočnosť, že spomedzi hodnôt spojených so zabezpečovaním materiálnych predpokladov existencie v podmienkach tradičnej roľníckej kultúry patrila pôda k dominantným hodnotám, saturujúcim nielen ekonomické, ale aj sebarealizačné potreby a bola určujúcim faktorom sociálneho statusu jednotlivca či rodiny, ktorej bol členom (Pranda, A. 1973; 236—237; Danglová, O. 1992; 244; Ratica, D. 1992; 29). Jej tradične centrálné postavenie v prevažne samozásobiteľskom prostredí slovenského vidieka, podporované systémovou zakotvenosťou v špecifických sociálnych vzťahoch, v početných prejavoch duchovnej kultúry a pod., sa ešte v medzivojnovom období prejavovalo preferovaním pôdy pred inými formami ekonomických hodnôt – najmä peniazmi. Ak sa predajom poľnohospodárskych produktov, či inými formami (doplňkové zamestnania, kovorolníctvo) podarilo získať väčšie množstvo peňazí ako bolo potrebné na pokrytie základných potrieb chodu domácnosti, prvoradým cieľom investícií bola opäť pôda, príp. dobytok (Danglová, O. 1992 b; 8). Tento princíp sa uplatňoval i v správaní reemigrantov z USA v I. pol. 20. storočia, tzv. Ameríkanov, pre ktorých návrat do pôvodného prostredia najčastejšie znamenal i návrat k pôvodnej forme obživy, pričom ich hlavným znakom na celom území Slovenska bolo kupovanie pôdy (Mann, A.B. 1980; 534—535). Uvedený príklad o.i. ilustruje rezistenciu základných hodnotových orientácií získaných enkulturáciou v určitom sociálnom prostredí, ktoré sa často nemenia ani vplyvom neskorších intenzívnych životných skúseností odlišného charakteru.

Vymedzenie centrálnej pozície pôdy ako profánnej hodnoty viazanej na existenčnú nevyhnutnosť ešte, podľa nášho názoru, nevystihuje komplexnosť tohto javu, u ktorého môžeme konštatovať aj užšie spojenie s archaickými sakrálnymi predstavami. Ide predovšetkým o integrálne začlenenie pôdy, práce na nej či chovu hospodárskych zvierat do

rozvinutého systému zvykov a obradov zameraných na magické zabezpečovanie výsledkov hospodárenia a prejavovanie vďaky za dosiahnutú úrodu, o niektoré rezíduá kultu zeme a pod. (Horváthová, E. 1975; 1018–1020, 1024). Vzhľadom na tieto skutočnosti môžeme predpokladať, že pôda bola v tradičnom roľníckom prostredí fixovaná nielen ako racionálne-ekonomická, ale aj emocionálne-sakrálna hodnota v hlbších štruktúrach individuálneho a kolektívneho vedomia.

Logickým činnostným pendantom pôdy v tradičnej hodnotovej hierarchii bola práca, ktorá sa ako existenčne podmienená potreba, ale aj ako súčasť preberaných ideálov tradície stávala predmetom rodinnej výchovy a medzigeneračnej transmisie (Pranda, A. 1985; 340; Ratica, D. 1983; 535). Ochota a schopnosť podávať adekvátne pracovné výkony bola v dedinskom prostredí, charakteristickým bezprostrednými medzosobnými kontaktmi a väzbami, sledovanou a hodnotenou kvalitou jednotlivca a objektom sociálnej kontroly. Pri tomto signifikantnou pre toto prostredie bola tendencia považovať fyzickú prácu v porovnaní s duševnou za jedinú skutočnú prácu (Danglová, O. 1992a; 248).

Na rozdiel od pôdy, ktorá predstavovala predovšetkým motivačnú hodnotu bez explicitne formulovaného sociokultúrneho regulatívu, bola práca (pracovitosť, usilovnosť) integrálnou súčasťou systému tradičných etických noriem. Opozičné kontrahodnoty, verbalizované ako lenivosť, záhaľka, lajdáctvo, sa tradične stretali s kritikou a negatívnym hodnotením. Tak pôda (jej rozsah), ako aj práca (jej kvalita) boli dôležitým kritériom sociálneho statusu a spoločenskej prestíže jednotlivca v lokálnej komunite.

Jedným zo špecifických prejavov vzťahu k vlastníctvu ako hodnote bola etická norma zakazujúca prisvojenie si cudzieho majetku (kresťanské prikázanie „nepokradneš“), spojená v obyčajovom i kodifikovanom práve s pevnou sústavou sankcií. Ako však ukazujú niektoré výsledky výskumov, už v tradičnom prostredí sa prejavovala istá tolerancia voči krádeži, pokiaľ jej sprievodnými znakmi bol neosobný vzťah k vlastníkovi (napr. krádeže na panskom majetku), prejav krajnej núdze, zanedbateľný rozsah a pod. (Kandert, J. 1983; 79; Danglová, O. 1992a; 249). Takáto relativizácia, ktorej korene môžeme hľadať v odlišnom hodnotení vlastnej a cudzej skupiny, však nemohla počas existencie inštitúcie súkromného vlastníctva dosiahnuť úroveň všeobecnej demoralizácie; treba ju skôr chápať ako neoficiálne pripúšťanie výnimiek z pravidla.

Zamerajme sa teraz stručne na niektoré makrosociálne súvislosti, ktoré v 2. polovici 20. storočia vyvolali celý rad principiálnych hodnotových zmien na mikrosociálnej úrovni a na relatívne dlhé časové obdobie ovplyvnili podmienky existencie kultúry každodenného života vo vidieckom prostredí. V súvislosti s geopolitickým rozdelením Európy po 2. svetovej vojne sa aj v bývalom Československu etabloval politický systém zameraný na likvidáciu všetkých foriem súkromného vlastníctva s cieľom vytvorenia „beztriednej a sociálne spravodlivej spoločnosti“. Jedným z podstatných sprievodných znakov prvej fázy tohto viac ako 40 ročného sociálneho experimentu boli vyvlastňovacie a znárodňovacie procesy v mestskom prostredí a tzv. socializácia dediny, čiže zakladanie jednotných roľníckych družstiev podľa vzoru sovietskych kolchozov. Na týchto procesoch, ktoré sa na vidieku vyznačovali častým používaním rozmanitých foriem násilia, ideologického tlaku a vydierania, sa zúčastňovali tak rozličné skupiny agitátorov, ako aj priamo jednotlivé zložky štátnej exekutívy (Ratica, D. 1992; 25).

Popri industrializácii a urbanizácii vidieka to bola predovšetkým kolektivizácia poľnohospodárstva, ktorá narušila a v mnohých prípadoch od základu vyvrátila po stáročia upevňovanú, stabilizovanú a takmer nemennú hospodársko-výrobnú a spoločenskú organizáciu života na dedine (Pranda, A. 1985; 342). Začlenením pôdy súkromných vlastníkov do užívania JRD, tzn. jej faktickým zoštátnením (i keď formálne de iure zostávala

majetkom pôvodných vlastníkov), bol eliminovaný jeden z predpokladov kontinuity pôvodnej, relatívne homogénnej hodnotovej hierarchie roľníckeho obyvateľstva na prevažnej časti územia Slovenska. Nasledovný vývin možno v tomto ohľade charakterizovať ako postupnú substitúciu hodnôt: pôda, ktorá pre jednotlivca stratila reálnu ekonomickú validitu, sa ako centrálna hodnota postupne vytráca a jej miesto od 50., a najmä 60. rokov zaujíma výstavba rodinného domu, ku ktorej sa počnúc 70. rokmi pripája vyššie vzdelanie detí, asociované s ich „lepším životom“ a uplatnením, aj za cenu ich prípadného presídlenia do mesta (Pranda, A. 1978; 247; Podoba, J. 1992; 50).

Spolu s hodnotou pôdy postupne zanikal i komplex motivačno-hodnotového pozadia pôvodného individuálneho i kolektívneho vzťahu k práci, ktorá sa podobne ako v priemysle stále viac stávala otázkou podávania kvalitatívne i kvantitatívne nejednoznačne definovaného výkonu (najmä po prechode JRD na pevné peňažné odmeňovanie) v rámci pracovnej doby. Ďalšie posuny nastávali v oblasti tradične silnej sociálnej kontroly, ktorá sa postupne oslabovala, pričom jej miesto nevyplnil adekvátny neformálny či inštitucionalizovaný systém regulatívov. Hoci si inštitúcia sociálnej kontroly v pomere k anonymite mestských aglomerácií uchovala silnejší význam až do súčasnosti, jej pôsobenie sa z pôvodne všeobecnej účinnosti presunulo viac do oblasti hodnotenia etikety interpersonálnych kontaktov, rodinných vzťahov, niektorých osobných vlastností členov dedinského spoločenstva a pod. Prejavy verejnej mienky boli v období predchádzajúceho režimu o.i. limitované obavami z možných dôsledkov voľného deklarovania kritických postojov, čo súviselo s celkovou politickou a spoločenskou klímou vo vtedajšom štáte.

Vo sfére morálky sa „rozvíjala“ tolerancia voči výskytu krádeží, pričom už pôvodne diferencované posudzovanie týchto prečinov v zmysle menej prísneho hodnotenia krádeží majetku iných skupín sa aplikovalo najmä na neosobný, družstevný majetok. Takýto postoj ilustrujú nielen v tejto súvislosti používané výroky typu „z cudzieho krv netečie“, ale aj zdôvodňovania vo forme „veď sme si brali len zo svojho“, ktoré narážajú na istú reciprocitu akcie a reakcie v morálnom správaní a prežívaní (Danglová, O. 1992a; 249; Ratica, D. 1992; 28–29).

Na uvedené zmeny niektorých tradičných kľúčových hodnôt a noriem nadviazal v dynamickom slede celý rad ďalších zmien, ktoré súviseli so špecifickými podmienkami a atmosférou doby. Tak industrializácia, ktorá sa vo vidieckom prostredí prejavila často vyššou ekonomickou mobilitou strednej a mladšej generácie, priniesla výrazné zmeny v normách vnútorodinného a intralokálneho správania, ako aj v štýle života. Čoraz častejšie sa v povojnovom období objavujú pre tradičnú dedinu netypické prejavy „prestížnej ekonomiky“, čiže takých aktivít, ktoré sa po uspokojení elementárnych materiálnych potrieb zameriavajú na dosahovanie spoločenského uznania a vážnosti (Herskovits, M.J. 1955; 160). Stavebníci sa neorientovali na také typy domov, ktoré by im funkčne vyhovovali, zodpovedali prírodnému a krajinnému prostrediu sídla a kultúrnej tradícii, ale na typy, ktoré boli v móde a boli akceptované spoločnosťou dediny ako atribút spoločenskej reprezentácie (Podoba, J. 1992; 54). Zvýšený životný štandard, ktorý bol výsledkom vhodnej kombinácie samozásobiteľských aktivít, nižšej osobnej náročnosti najmä staršej generácie a rozličných zdrojov príjmov, sa okrem výstavby domu prejavoval napr. v narastaní okázalosti svadobných hostín, vo vlastníctve osobných automobilov bez výrazného funkčného využitia, no i v podporovaní mladej generácie pri štúdiách, výstavbe vlastného obydlia či presídlení do mesta.

Z hľadiska vzťahu vnútorných a vonkajších okolností povojnového vývinu na vidieku môžeme konštatovať, že identita členskej a referenčnej skupiny (teda orientácia na vlastné zdroje hodnôt), ktorá bola pre lokálne spoločenstvo v minulosti príznačná, sa smerom do

súčasnosti narúšala aj preberaním hodnôt a noriem z iných sociálnych prostredí. Vzhľadom na prenikanie cudzích vzorov prevažne z mestského prostredia môžeme uvedený proces označiť aj ako urbanizáciu tradičných kultúrnych vzorov, ktorá sa popri nutnosti prispôbiť sa zmeneným ekonomickým podmienkam stala jedným zo sprievodných znakov hľadania nového systému hodnôt.

Z procesuálneho aspektu môžeme vývoj hodnotových orientácií od polovice 20. storočia rozčleniť zhruba na tri vzájomne sa prekrývajúce fázy: 1. deštrukcia kontinuity pôvodného systému presadením nových sociálnych a ekonomických podmienok života (50. roky); 2. obdobie adaptácie a postupnej substitúcie centrálnych hodnôt (60. roky); 3. postupná stabilizácia a fungovanie nového systému hodnôt (70.—80. roky). Uvedomujeme si však, že takéto rozdelenie (najmä jeho časové vymedzenie) má z dôvodov nedostatku priamych empirických údajov, ako aj individuálnej, lokálnej a regionálnej variability zatiaľ len podmienečný charakter. Napriek tomu môžeme konštatovať, že relatívna rýchlosť, s akou sa v pomere k dlhodobej stabilizácii predchádzajúceho systému hodnôt realizovala prvá fáza celého procesu, sa nemohla principiálne vyhnúť použitiu skrytých i otvorených foriem násilia. Na druhej strane fáza stabilizácie a fungovania nového systému bola dostatočne dlhá na to, aby sa jeho recentné zmeny vo vidieckom prostredí (najmä privatizačné tendencie a zhoršovanie makroekonomických podmienok pre existenciu družstiev) opäť nevnímali ako subjektívne bolestivý zásah do existujúcej štruktúry vzťahov. Svoju úlohu tu pravdepodobne zohráva aj príslovečný konzervativizmus dedinského obyvateľstva, ktorý možno charakterizovať ako istú neochotu opúšťať hodnoty raz integrované do jeho názorového systému a spôsobu života.

*

Záverom možno povedať, že hodnotové systémy patria k tým podstatným konštitutívnym elementom každej ľudskej kultúry, ktoré bezprostredne motivujú, ovplyvňujú a zároveň diferencujú správanie a prežívanie veľkých skupín populácie. Je preto pochopiteľné, že aj v súčasnosti predstavuje uvedená problematika stále živý predmet vedeckých výskumov a interpretácií. Vzhľadom na limitovaný rozsah nášho príspevku nemohlo byť naším cieľom detailnejšie rozobrať viaceré úrovne skúmaných otázok a prezentovať rozsiahlejšie argumentácie. V skratenej forme sme sa preto pokúsili jednak načrtnúť niektoré koncepčné východiská problému, a jednak na vybraných signifikantných príkladoch analyzovať ten úsek vývoja tradičných hodnotových orientácií vo vidieckom prostredí, ktorý vzhľadom na svoju dynamiku v 2. polovici 20. storočia poskytuje podklad pre zovšeobecnenie jeho charakteristických tendencií.

POZNÁMKY

- 1 Rozličných aspektov hodnôt, hodnotových orientácií a noriem sa dotýkajú predovšetkým práce PRANDA, A.: Formovanie nového systému hodnotových orientácií na súčasnej slovenskej dedine. *Slov. Národop.* 26, 1978, s. 235—253; PRANDA, A.: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine. *Slov. Národop.* 34, 1986, s. 105—111; LEŠČÁK, M.: Ludová etika a etiketa z hľadiska systémového prístupu. *Slov. Národop.* 31, 1983, s. 85—90; LEŠČÁK, M.: Hodnotové a znakové aspekty skúmania etnokultúrnych tradícií. *Slov. Národop.* 34, 1986, s. 105—111; ako aj príspevky autorov J. Kandert, S. Švecová, M. Sigmundová, P. Salner, A.B. Mann, Z. Škovierová, Z. Rusnáková, J. Langer, P. Popelka, D. Ratica z konferencie *Morálka v tradičnom ľudovom prostredí*, uverejnené v *Slov. Národop.* 31, 1983 a v *Národopisných informáciách* 3, 1984 a ďalej.

- 2 Príspevok vychádza z výsledkov riešenia grantového projektu *Kontinuita a konflikt hodnôt každodennej kultúry*, realizovaného tímom pracovníkov Národopisného ústavu SAV v rokoch 1991-1993.
- 3 Ide o zborníkové publikácie *Kontinuita a konflikt hodnôt každodennej kultúry* (Výsledky výskumov v roku 1991). Národopisný ústav SAV, Bratislava 1991 a *Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry* (Výsledky výskumov v roku 1992). Národopisný ústav SAV, Bratislava 1992.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BECKER, H. 1964: Value. In: *A Dictionary of Social Sciences*, ed. J. Gould, W.L. Kolb. London.
- D'ANDRADE, R.G. 1984: *Cultural Meaning Systems*. In: *Culture Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge University Press.
- DANGLOVÁ, O. 1992a: Roľnícka ekonomika vo svetle hodnotových postojov. *Slov. Národop.* 40, s. 243—251.
- DANGLOVÁ, O. 1992b: Modernizácia alebo de-modernizácia roľníckej ekonomiky. In: *Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry*. Bratislava, s. 5—23.
- HERSKOVITS, M.J. 1955: *Cultural Anthropology*. Alfred A. Knopf, New York.
- HORVÁTHOVÁ, E. 1975: Zvykoslovie a povery. In: *Slovensko. Lud – II. časť.*, Bratislava, s. 985—1041.
- HUGHES, CH.C. 1969: Reference Group in the Study of a Changing Eskimo Culture. In: *Cultural Stability and Cultural Change*. Ed. V.F. Ray. University of Washington Press.
- JOUBERT, D. 1993: Contexts of the Micro-Macro Theme and the Relevance of Common Social Knowledge. Referát na medzinárodnej konferencii *Methodological challenges in the social sciences*, Bratislava, 19.—22.V.1993.
- KANDERT, J. 1983: Morálka v tradičnom vesníckom prostredí. *Slov. Národop.* 31, s. 78—84.
- KLUCKHOHN, C. 1961: *The Study of Values*. In: *Values in America*. University of Notre Dame Press, Indiana.
- KOLB, W.L. 1964: Norm. In: *A Dictionary of Social Sciences*. Ed. J. Gould, W.L. Kolb. London.
- MANN, A.B. 1960: Vystáhovalectvo za prácou do Ameriky na prelome 19. a 20. storočia a jeho vplyv na ľudovú kultúru. *Slov. Národop.* 28, s. 527—548.
- MATEJŮ, M. 1993: *Vzor kulturní*. In: *Sociální a kulturní antropologie*. Sociologické nakladatelství, Praha.
- NAKONEČNÝ, M. 1970: *Sociální psychologie*. Svoboda, Praha.
- PENTIKÄINEN, J. 1976: Oral Transmission of Knowledge. In: *The Anthropological Study of Education*. Mouton Publishers, The Hague.
- PI-SUNYER, O. – SALZMANN, Z. 1978: *Humanity and Culture. An Introduction to Anthropology*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- PODOBA, J. 1992: Stavebná kultúra slovenského vidieka ako odraz konfliktných procesov kultúrnej a hodnotovej kontinuity a diskontinuity. In: *Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry*. Bratislava, s. 47—57.
- PRANDA, A. 1978: Formovanie nového systému hodnotových orientácií na súčasnej slovenskej dedine. *Slov. Národop.* 26, s. 235—249.
- PRANDA, A. 1985: Tradičné a súčasné aspekty hodnotenia vzťahu človeka k práci na slovenskej dedine. *Slov. Národop.* 33, s. 337-349.

- RATICA, D. 1983: Rodinná výchova ako forma intergeneračného prenosu etnokultúrnych informácií. *Slov. Národop.* 31, s. 534—540.
- RATICA, D. 1992: „Kulaci“ a proces združstevňovania na slovenskej dedine. In: *Zmeny v hodnotových systémoch v kontexte každodennej kultúry*. Bratislava, s. 24—31.
- SOUKUP, V. 1993: Regulativy sociokulturní. In: *Sociální a kulturní antropologie*. Sociologické nakladatelství, Praha.

This work was supported, in part, by Grant Agency of Science (Grant No 192).

VALUES WITHIN THE CONTEXT OF CHANGE OF EVERYDAY CULTURE

Summary

Despite the fact that questions connected with the aspects of cultural phenomena values are implicit in many subjects of social, spiritual and (as a factor of selection and preference) material culture, within Slovak ethnology research and analysis of these questions has not covered the whole range of issues and all of the potential levels of interpretation. The aim of this contribution is to present the theoretical starting points of the general concept and at the same time to give the first results of empirical research focusing the influence of macrosocial changes on the hierarchy of values on the microsocal level. Such research became the contents of the research project under entitled „Continuity and conflict of everyday cultural values“ produced by a team of workers from the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences in 1992–1993.

Common to the various definitions of the concept of value, above all, is its characteristics expressing the relative level of desirability of objects, ideas, situations, events or behaviour from the viewpoint of a given social context. In connection with other sociocultural directions, value occurs most frequently with social standards and cultural patterns. Although a great deal of standards constitutes adequate values, not everything that is valid as a standard is a value from an actual individual or group point of view and vice versa. Values and standards represent an integral part of cultural patterns both in their more general meaning (as basic configurative principles of every human culture) as well as in the meaning of patterns of behaviour corresponding to given social roles.

From an ethnological viewpoint it is necessary to understand the macrosocial level as institutionalized, or stimulated by the state, but broader civilization development processes while the microsocal level corresponds to the situation and reactions of local (rural and urban) communities, groups and individuals. The influence of macrosocial changes on microsocal level may be observed in two forms: as a quick start of new basic social and cultural elements (discontinuing interference) and the perpetuity of these elements over a time span (creation of new continuity). In these circumstances the application of the concept of the reference group, which identifies with a member group (typical for small and culturally limited communities) seems to be useful in the case of sociocultural changes is often damaged by overtaking 'foreign' patterns from different social and cultural environments.

The ethnological study and differentiating individual groups of values can be started from their target orientation towards:

1. the sphere of securing the material conditions for existence (preferences in the field of productive and economic activities);
2. social system (ethical standards, models of behaviour, ethical principles, social status and roles, social reputation, etc.);

3. preserving spiritual continuity (way of thinking such as religion, ideas of the world, ceremonies, customs);

4. aesthetic dimension of reality (opinions on the present and intensity of beauty in artistic manifestations, in folklore, nature, etc.).

In-depth macrosocial intervention into the hierarchy of values can be illustrated by the example of values central to the traditional Slovak rural culture, such as soil (an economic, prestigious status, self-realization and emotional-sacral value) and work (work ethic – part of the system of ethical standards) which in the second half of the 20th century were turned into target orientations by building a family house and or investing into higher education of children. The motivating mechanism was especially de-privatization of soil in 1950s (the ‘collectivization’ of agriculture). It resulted in an interruption of continuity of the original hierarchy of values and in a gradual substitution of key orientations.

The elimination of the real economic validity of the soil from an individual point of view was followed by a number of value transfers: demoralization in the sphere of the work ethic, the relationship of interpersonal ownership by co-operatives (increased acceptance of theft, etc.) The influence of industrialization, a certain modernity, new opportunities to increase the economic mobility of farmers leading to the demonstration of a „prestigious economy” (building family houses as manifestation of social representation, ownership of cars without adequate functional use, increasing of ostentation of wedding ceremonies, etc.), to changes within families and interlocal forms of behaviour and lifestyle (non-traditional emphasis of children’s higher education and improvement of their living standard, etc.)

Since the middle of the 20th century, the development of value orientations in Slovakia can be divided into three mutually overlapping stages: 1. destruction of the continuity of the traditional system of values by introducing new social and economic conditions (1950s); 2. the stage of adaptation and gradual substitution of central values (approximately in 1960s); 3. gradual stabilization and functioning of the new system of values (1970–80s). The relative speed, at which the first stage of the whole process was realized in comparison with the long-term existence of the preceding system of values, implicated both hidden and open forms of violence. On the other hand, the stage of stabilization and functioning of the new system lasted long enough so that its recent changes in the rural environment (especially tendencies towards privatizations) could be perceived with a certain conservatism, as being a subjectively painful interference with the existing structure of relations.

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Vydáva Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r. o.

Ročník 41, 1993, číslo 4
Vychádza štvrtročne

Hlavný redaktor:
PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonná redaktorka:
PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Ľubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., Doc. Emilia Horváthová, DrSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančár, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka, CSc.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7901

Cena 39,- Sk (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Kčs
Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o. P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 41, 1993, Number 4

Editors: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia and Slovart, A.C., odd. časopisov, Jakubovo nám. 12, 811 09 Bratislava

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 41, 1993, No 4

Rédacteurs: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 41, 1993, Nr. 4

Redakteure: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

MIČ 49 616

SAP